

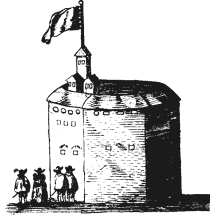
William Shakespeare

JUHANNUSYÖN UNI

Suomentanut Matti Rossi

WSOY

JUHANNUSYÖN UNI

WILLIAM
SHAKESPEARE
Juhannussyön uni

SUOMENTANUT MATTI ROSSI

ESSEE MIRKKA REKOLA

ESIPUHE NELY KEINÄNEN

Suomennos on saanut WSOY:n kirjallisuussäätiön tukea.

Toimitus kiittää professori Matti Rissasta asiantuntija-avusta.

Toimitus ja esipuheen suomennos Alice Martin

Englanninkielinen alkuteos *A Midsummer Night's Dream* ilmestyi
1595–1596.

Suomennoksessa on käytetty mm. The Arden Shakespeare
ja The Oxford Shakespeare -editioita.

© WSOY ja Matti Rossi 2005

Essee © Mirkka Rekola 1990, julkaistu aiemmin teoksessa
Muistinavaruus, WSOY 2000

Esipuhe © Nely Keinänen 2005

Werner Söderström Osakeyhtiö
WSOY, Lönnrotinkatu 18, 00120 Helsinki

Suomennoksen esitysoikeuksia valvoo
Näytelmäkulma – Nordic Drama Corner Oy

Etulehden kuva Claes Jancsz Visscherin Lontoon-panoraamasta n. 1625
Nimiösivun kuvassa ensimmäinen Globe-teatteri (1599–1613)
Sivulla 133 Martin Droeshoutin muotokuva Shakespearesta
ns. ensimmäisestä foliopainoksesta 1623

Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen

ISBN 978-951-0-53035-1

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut tuotevastuu@wsoy.fi

SISÄLLYS

Theseus ja kesäyön uni	7
Unen järki	13
<i>Juhannusyön uni</i>	
Näytelmän henkilöt	31
I näytös	33
II näytös	49
III näytös	67
IV näytös	99
V näytös	112
William Shakespearen elämä	133

THESEUS JA KESÄYÖN UNI

Aivan toisin kuin Shakespearen muut draamat *Kesäyön uni* katoaa muistista, vaikka olisi lukenut sen monta kertaa, se tuntuu tapahtuvan ilman elementissä ja onnistuu häipymään kuin kukan tuoksu. Palapelin osat unohtuvat, kuka on rakastunut kehenkin, sitä ei muista, Demetriusta ei erota Lysanderista eikä Hermiaa Helenasta. Lukiessa heillä on joitakin ominaispiirteitä, mutta silti he katoavat toisiinsa, kovin yksilöityjä he eivät ole. Kun luin tämän näytelmän ensimmäisen kerran alun toisella kymmenellä, minua tuskin huvitti muu kuin Pyramus ja Thisbe, sekin varmaan Cajanderin vanhentuneen, riemastuttavan suomennoksen vuoksi.

Oi kiitos, kuu, sun päivänvalostas,
ja kiitos, että kirkkaat sätees paistaa!
Sun lämpimässä kultaloisteessas
saan armaan Thisben näköpaita maistaa.

(V.I.)

Ilman kuuta ei *Kesäyön uni* ala eikä loppu. Kuulla on niin tärkeä asema, että kun se pimenee, näytelmän henkilöt ovat metsässä, uhanalaisina, he kadottavat yhteytensä ja identiteettinsä, ympyrät sekoittuvat. Puckin noutama kuunyrtti on taikonut heidät.

Kun piirrän neljä samankeskistä ympyrää, kolme niistä pyörii metsässä. Vain uloin kehä, Theseuksen ja Hippolytan maailma, on sieltä poissa. Mutta se pitää sisällään neljän rakastavaisen kehän, Titanian ja Oberonin keijukaismaailman ja Pyramusta ja Thisbeä esittävät käsityöläiset. Piirrän ne tähän järjestykseen, koska uloimmalla kehällä on erityinen merkitys tässä kaikkea muuta kuin oppineessa tutkielmassani. Häpeä kyllä, en käytä hyväkseni runsasta Shakespeare-kirjallisuutta. Olen lukenut Stephen Fenderin erinomaisen tutkielman *Shakespeare: A Midsummer Night's Dream* (Edward Arnold, 1968), se tukee joitakin käsityksiäni, mutta Fenderin lähtökohta on erilainen. Hän ei tarvitse samankeskisiä ympyröitä eikä hän ole niin kiinnostunut näytelmän alusta kuin minä.

Kuu on vähenemässä, kun Theseus ja Hippolyta katselevat sitä näytelmän alussa. Uuteen kuuhun ja heidän hääpäiväänsä on nyt aikaa neljä päivää ja neljä yötä. Kun Theseus asettaa hääkutsun, hän määrää, että kaikkien on tultava juhliin iloisina. Tämän voisi ottaa pelkkänä prologina, hääkutsun sisällön pelkkänä muodollisuutena, ellei siinä samassa näyttämöllä olisi neljä nuorta kaikkea muuta kuin iloisella tuulella. Heidän rakkautensa ei täytä vanhempien vaatimuksia eikä niin ollen Ateenan lakia.

Ei voi olla sattuma, että heti alussa ilmoitetaan neljä vuorokautta, neljä päivää ja neljä yötä, ja tuodaan näyttämölle kaksi paria. Ei voi olla sattuma, että juuri heistä on kysymys, kun valmistellaan Theseuksen ja Hippolytan häitä.

Shakespeare on ilmiselvästi tarkoittanut Kreikan suurimman tarusankarin ja amatsonien kuningattaren parien pariaksi. Se pitää sisällään neljän rakastavaisen piirin, se purkautuu moneksi. Päivien ja öitten on löydettävä toisensa. Häämalja on sekoitettava. Siihen tarvitaan myös keijukaisten maailma. Yön ja päivän on oltava sovussa. Kun Titania ja Oberon kiistelevät, ne eivät ole. Ja kun he kiistelevät, käy ilmi, että Titanialla on ollut seikkailunsa Theseuk-

sen ja Oberonilla Hippolytan kanssa. On kysymys menneisyydestä ja tulevaisuudesta.

Kaiken eletyn on oltava sopusoinnussa ennen kuin juhlat voivat alkaa. Ja sitten on vielä sisin kehä, käsityöläisten esittämä Pyramus ja Thisbe, joka kertoo painokkaasti tästä kaikkien rakkaudesta.

Mutta millainen on Shakespearen Theseus? Millainen on tämä Minotauroksen surmaaja, joka nyt Ateenan herttuana hallitsee näköalapaikkaa? Hän ei kerro urotöistään, mutta silti saa sen vaikutelman, että menneisyys levittäytyy hänen eteensä maisemana. Tuohon maisemaan hän saattaa suhtautua jopa vähättelevästi. Rakastavaisten tarinakin on hänestä pelkkää kuvittelua, hulluutta lähentelevää runollista hölynpölyä. Theseuksen järkevät kommentit eivät todellakaan kiinnosta, ellei häntä ala epäillä. Onko hän todella unohtanut, onko hän malliesimerkki aikuisesta, joka torjuu nuoruutensa? Minun täytyi vanheta ennen kuin hän alkoi kiinnostaa minua, ja kun hän alkoi kiinnostaa, suhtauduin siihen yhtä vastentahtoisesti kuin vanhenemiseeni. Nyt pitäisin vahinkona, ellen näkisi Theseuksen arvoituksellisuutta, jäisin vaille Shakespearen todellisia kysymyksiä.

Miten on mahdollista, että tämä järkevä Theseus, joka osoittaa näytelmän alussa ankarasti tukevansa vanhempien valtaa ja Ateenan lakia, lopussa hyväksyy ehdoitta juuri ne nuorten liitot, joita on vastustettu. Kun hän ne sinetöi, Puckin taika ei ole vielä kadonnut Demetriuksesta. »I have found Demetrius like a jewel, mine own, and not mine own», Helena sanoo. Theseuksen puheet ja toiminta ovat ristiriidassa keskenään. Onko tämä pelkkää diplomaattia? Epäilemättä hän haluaa liittyä Hippolytaan rauhan merkeissä, ja rauhan täytyy ulottua pitemmälle kuin laki ja säädökset määräävät. Näin hän tulee antaneeksi oikeuden metsän tapahtumille. Ihmisten tekemä maailma ei sittenkään ole hänen ainoa todellisuutensa.

Kaikki metsän tapahtumat liittyvät Theseukseen. Käsityöläiset ja keijut valmistautuvat siellä hänen juhliinsa. Metsän taika sitoo paulaansa Pyramuksen esittäjän, Bottomin, niin että hänestä tulee Pyramus. Jotta yö ja päivä olisivat sovussa, Titania luovuttaa Oberonille intialaispojan, kasvattinsa. Arvoituksellista. Onko tuo intialaispoika linkki kuolemattomien keijujen ja ihmisten välillä. Onko hän maagisen viesti. Häntä ei näy, mutta niin epätodellinen kuin hän onkin, Titania puhuu hänen äidistään unohtumattoman konkreettisin kuvin. Siellä keinahtelee odottavan äidin vatsa kuin laiva purjetuudessa, ja tuolla tuulella on tässä metsässä merkitys.

Theseus, joka niin peittyi hallitsijan rooliinsa, intoutuu yllättäen lähes runolliseksi, kun hän puhuu Hippolytalle spartalaisista koiristaan. Ne eivät olekaan ajokoiria, nuo koirat. Theseus pitää niitä muista syistä. Hän nauttii kuullessaan, miten niiden haukunta ja kaiut sointuvat yhteen. Tämä kyllä sanoo jotakin hänestä. Siinä kaiku tulee läheltä. Ja kaiku on menneisyyden ääni nykyisyydessä. Kun Theseus laukoo sarkastisia huomioita Pyramusta ja Thisbeä katseltaessa, Lysander ja Demetrius toistavat kuin kaiku hänen sanansa. Omaa yhteyttään tuohon käsityöläisten esitykseen he eivät näytä huomaavan. Mutta sitä selvemmin he ovat omaa kohtaloaan esittämässä.

Kun näyttelijä pitää lyhtyä kädessä ja sanoo esittävänsä miestä kuussa, Theseus huomauttaa, että hänenhän pitäisi olla lyhdysä. Epätoivoisesti näyttelijä vakuuttaa, että hän on mies kuussa, ja orjantappurapensas on hänen orjantappuransa ja koira on hänen koiransa. Tämä, tämä on kuin näköharha. Siinä näyttää olevan pieni, hämärä kuva Theseuksesta itsestään.

Theseuksen olemusta on etsittävä muiden henkilöiden kautta. Käsityöläisistä Bottom on se, joka haluaisi esittää näytelmän kaikki osat, niin kuin jalopeurankin. Kun tämä Titanian rakastama, aasiksi taiottu kutoja herää metsässä unestaan, hän tietää nähneensä unta. »Methought I had», hän yrittää selittää. Ja saa siinä

Juhannusyön uni

HIPPOLYTA:

Eipä kulu kauan kun yö nielee päivät,
ja yöt itse uneksivat pois tuon ajan;
silloin kuu, taivaallaan kuin hopeainen jousi,
näkee meidän juhliemme illan.

Ateenan herttua Theseus ja amatsonien kuningatar Hippolyta viettävät tulevana uudenkuun päivänä häitä, ja juhlia valmistellaan monin tavoin. Käsityölläiset, »käsäkourat Ateenan miehet» harjoittelevat näytelmää, nuoret rakastavaiset selvittelevät pahoin sotkeutuneita välejään ja keijujen kuningas ja kuningatar käyvät metsän pimennossa valtataistelua. Näytelmän unohtumattomia hahmoja ovat keijukuninkaan oikea käsi Puck ja kutoja Simo Sukkula, josta Nely Keinänen sanoo esipuheessaan: »Sukkula on Shakespearen mahtavimpia koomisia luomuksia, monin tavoin vielä mieleenpainuvampi kuin Falstaff, sillä hänessä rehvakas itsevarmuus yhdistyy herkkyyteen ja ihmistuntemukseen.»

Kirjan avaa Mirikka Rekolan essee »*Theseus ja kesäyön uni*».

83.5 ISBN 978-951-0-53035-1 www.wsoy.fi

Päälyksen kuva Hendrick Goltziuksen piirros

»Without Ceres and Bacchus, Venus is a-Chill!«, 1599–1602

Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen